НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

Контроль господарського суду за виконанням судових рішень. Проблемні питання практики

Доповідач: Сібільова Олена Вікторівна
Адвокат

Нормативно - правові акти

Стаття 121-2 ГПК України

Закон України «Про виконавче провадження»

Постанова Пленуму Вищого господарського суду України 17 жовтня 2012 року № 9 «Про деякі питання практики виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів України»

Судовий контроль за виконанням рішень, постанов та ухвал є способом підвищення ефективності виконавчого провадження. Контроль господарського суду за виконанням судового рішення полягає у двох напрямках:

Напрямок виконання допоміжних функцій суду:

У вирішенні поточних процесуальних питань виконання наказу, таких як видача дублікатів наказів, розгляд заяв про відстрочку чи розстрочку виконання рішення суду, заміну сторони правонаступником та інших

Напрямок виконання функції судового контролю:

Розгляді скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів виконавчої служби.

НААУ

Суб'єктний склад оскарження

Положеннями ст. 82 Закону України «Про виконавче провадження» передбачено, **що**

- **стягувач та інші учасники виконавчого провадження (крім боржника)** мають право звертатися за оскарженням рішень, дій та бездіяльності державного виконавця та інших посадових осіб державної виконавчої служби до начальника відділу, якому підпорядкований державний виконавець, або до керівника відповідного органу державної виконавчої служби вищого рівня або до суду
- **боржник** має право оскаржувати рішення, дії або бездіяльність державного виконавця та інших посадових осіб державної виконавчої служби **виключно в судовому порядку.**

Судовий контроль за виконанням судового рішення здійснює той склад суду, який виніс відповідне судове рішення.

Інші учасники виконавчого провадження та особи, що залучаються до проведення виконавчих дій, можуть оскаржувати рішення, дії, бездіяльність державного виконавця до адміністративного суду.

Розгляд господарськими судами скарг у порядку статті 121-2 ГПК є однією з форм судового контролю щодо виконання рішень, ухвал, постанов, **а виконання рішення, ухвали постанови господарського суду є невід'ємною частиною судового процесу** (п. 10 Постанови Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання підвідомчості і підсудності справ господарським судам» від 24.10.2011 N 10).

За результатами розгляду скарги виноситься ухвала, в якій господарський суд

- визнає доводи заявника правомірними і залежно від їх змісту визнає постанову державного виконавця щодо здійснення заходів виконавчого провадження недійсною
- або **визнає дії чи бездіяльність органу Державної виконавчої служби незаконними**, чи визнає недійсними наслідки виконавчих дій
- або **зобов'язує орган державної виконавчої служби здійснити певні виконавчі дії, якщо він ухиляється від їх виконання без достатніх підстав**
- або визнає доводи скаржника неправомірними і скаргу відхиляє.

Якщо під час розгляду скарги господарським судом буде виявлено порушення законності або недоліки в діяльності органу Державної виконавчої служби, учасників виконавчого провадження, суд має вжити заходів, передбачених частинами першою і другою статті 90 ГПК (**п. 9.13 Постанови Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів України» від 17.10.2012**) – винести окрему ухвалу.

НААУ

Проблеми правосуб'єктності окремих учасників виконавчого провадження

Виникають проблеми правосуб'єктності окремих учасників виконавчого провадження, які не мають можливості звертатися до суду, який виніс судове рішення, коли особи не є учасниками конкретного виконавчого провадження, однак воно впливає на їх права та обов'язки.

- Статтею 55 Закону України “Про виконавче провадження” передбачено право державного виконавця на звернення стягнення на майно боржника, що перебуває в інших осіб, а також на майно та кошти, що належать боржнику від інших осіб. У разі, якщо особа, у якої перебуває майно боржника, перешкоджає державному виконавцю в його вилученні, таке майно вилучається державним виконавцем у примусовому порядку на підставі ухвали суду.

  Закон тим самим передбачає наявність субборжника, який прямо не визначений Законом, не має легального нормативного статусу, однак закон надає йому права вчиняти певні дії. Це особа, яка або володіє майном боржника, або має зобов'язання перед боржником. При цьому, таке зобов'язання могло припинитися в силу законних підстав, однак виконавець вважатиме його дійсним і вимагатиме від субборжника його виконання. Тим самим, закон визначає цій особі обов’язки і відповідальність, однак жодним чином не наділяє правами. Не маючи комплексної правосуб’єктності така особа не зрозуміло яким чином має захищати свої права – в рамках судового контролю чи в адміністративному процесі.
- При повороті виконання рішення суду добросовісний набувач майна з прилюдних торгів також не має права звертатися до суду, який розглядав справу, в порядку контролю.
- Проблема здійснення судового контролю за зведеним виконавчим провадженням. Оскарження рішення, дій чи бездіяльності органу державної виконавчої служби боржником та стягувачами.

Відстрочення та розстрочка виконання рішення суду

Відстрочка виконання може встановлюватися самим судовим рішенням. В такому випадку, виконавчий документ, виданий на підставі рішення, яким встановлено відстрочку приймається до виконання лише після закінчення строку вказаної відстрочки в межах загального строку, встановленого для його пред'явлення.

В більшості ж випадків питання встановлення відстрочки виконання постає при вже відкритому виконавчому провадженні.

Законом передбачено, що при наявності обставин, що ускладнюють виконання рішення або роблять його неможливим, державний виконавець за власною ініціативою чи за заявою сторін, а також самі сторони мають право звернутися до суду, який видав виконавчий документ, із заявою про відстрочку або розстрочку виконання (ст. 36 Закону України «Про виконавче провадження»).

Для надання відстрочки виконання рішення має бути підтвердження реальної можливості виконати це рішення у чітко встановлений строк у майбутньому. Таким підтвердженням може виступати наявність договору, замовлення по якому виконується боржником, і по якому у певні строки в майбутньому з боржником мають розрахуватися, що буде достатнім для виконання відстроченого рішення суду в цілому чи хоча б у більшій його частині.

НААУ

Відстрочення та розстрочка виконання рішення суду

Безпідставні клопотання про встановлення відстрочення виконання рішення суду як пауза у провадженні виконавчих дій по відношенню до боржника, зачасту без обгрунтування часу, на який таке відстрочення є необхідним, без надання пояснень та доказів, що це рішення буде виконано в майбутньому.

Однак встановлення відстрочки виконання рішення суду не тягне за собою зняття арешту з коштів (рахунків) та майна боржника.

Розстрочка

Розстрочка виконання рішення суду передбачає виконання рішення частинами. При цьому, також необхідною умовою її встановлення є підтвердження можливості виконувати судове рішення поетапно.

При цьому, якщо державний виконавець сам звертається до суду із заявою про відстрочку або розстрочку виконання, таке виконавче провадження за його мотивованою постановою, затвердженою начальником відділу виконавчої служби може бути зупинено до розгляду судом питання по суті (ст.ст. 38, 39 Закону). Однак в цей час арешт з майна та коштів (рахунків) боржника не знімається.

НААУ

Зупинення виконавчого провадження

Законом «Про виконавче провадження» встановлено випадки, коли державний виконавець зобов’язаний зупинити виконавче провадження (ст. 37) та коли він зупинення провадження – є його правом (ст. 38).

Зупинення виконавчого провадження

НААУ

Стаття 37. Обставини, що зумовлюють **обов'язкове зупинення** виконавчого провадження

- припинення юридичної особи, якщо встановлені судом правовідносини допускають правонаступництво;
- зупинення судом стягнення на підставі виконавчого документа;
- прийняття судом до розгляду скарги на постанову органу (посадової особи), уповноваженого розглядати справи про адміністративні правопорушення;
- зупинення виконання відповідного рішення або виконавчого провадження судом чи посадовою особою, яким законом надано таке право;
- зупинення судом реалізації арештованого майна (лише в частині звернення стягнення на майно, реалізацію якого зупинено судом.)
- порушення господарським судом провадження у справі про банкрутство боржника, якщо відповідно до закону на вимогу стягувача поширюється дія мораторію, запровадженого господарським судом, затвердження плану санації боржника до порушення провадження у справі про банкрутство
- запровадження тимчасової адміністрації банку-боржника;
- звернення до суду із заявою про заміну вибулої сторони правонаступником у порядку, встановленому частиною п'ятою статті 8 цього Закону;
- надання судом, який видав виконавчий документ, відстрочки виконання рішення;
- наявності коштів за договорами банківського рахунку або банківського вкладу, які боржник не має права вимагати до закінчення строку дії таких договорів, у разі відсутності іншого майна боржника, на яке може бути звернуто стягнення;
- внесення підприємства паливно-енергетичного комплексу до Реєстру підприємств паливно-енергетичного комплексу, які беруть участь у процедурі погашення заборгованості відповідно до Закону України "Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу"
- прийняття рішення про приватизацію вугледобувних підприємств відповідно до Закону України "Про особливості приватизації вугледобувних підприємств"протягом трьох років з моменту завершення приватизації
- надіслання виконавчого документа до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, у випадку, передбаченому частиною третьою статті 4 Закону України "Про гарантії держави щодо виконання судових рішень"

Зупинення виконавчого провадження

НААУ

Стаття 38. Право державного виконавця зупинити виконавче провадження

Виконавче провадження **може бути зупинено**:

- у разі звернення державного виконавця до суду, який видав виконавчий документ, із заявою про роз'яснення рішення, що підлягає виконанню, про відстрочку або розстрочку виконання, а також про встановлення чи зміну способу і порядку виконання;
- у разі прохання боржника, який проходить строкову службу у складі Збройних Сил України чи інших передбачених законом військових формувань, якщо рішення неможливо виконати без його участі;
- у разі перебування боржника на лікуванні у стаціонарному лікувальному закладі, якщо рішення неможливо виконати без його участі;
- у разі оголошення розшуку боржника - фізичної особи, транспортних засобів боржника або розшуку дитини;
- за заявою стягувача у разі його перебування у відпустці за межами населеного пункту, де він проживає.

НААУ

Проблеми обмеження керівника підприємства у праві виїзду за кордон

Пункт 18 ч. 3 ст.11 Закону до прав державного виконавця відносить можливість звернення до суду за встановленням тимчасового обмеження у праві виїзду за кордон боржника фізичної особи або керівника боржника-юридичної особи за межі України (у разі ухилення боржника від виконання зобов'язань, покладених на нього рішенням) до виконання зобов'язань, встановлених актом правосуддя.

При цьому:

-відсутнє регулювання ГПК України;

- не встановлено, що є "ухиленням від виконання" як необхідна підстава:

-умов задоволення зазначеного подання державного виконавця ГПК України та Закон України «Про виконавче провадження» не містять;

-стягувач не має можливості безпосередньо звернутися до суду із клопотанням про встановлення обмеження;

-відсутній належний механізм скасування обмеження у праві виїзду керівника юридичної особи-боржника за межі України;

-Численні звернення про обмеження у праві виїзду з вилученням паспортного документа. На суд покладено функцію вирішення питання про обмеження виїзду, а право вибору способу виконання такого обмеження належить органу, до компетенції якого входить питання забезпечення виїзду з України.

Узагальнення судової практики ВСУ від 01.02.2013.

НААУ

Проблеми виконання ухвал про затвердження мирової угоди

Ухвала про затвердження мирової угоди, за умов наявності у ній всіх реквізитів, встановлених статтею 18 Закону України «Про виконавче провадження», є самостійним виконавчим документом і отримання додатково наказу господарського суду не вимагає.

Якщо ж ухвала суду про затвердження мирової угоди не містить усіх даних, зазначених у статті 18 Закону, то така ухвала не має статусу виконавчого документа, і інша сторона у справі не позбавлена права звернутися з позовом про спонукання до виконання мирової угоди, у випадку задоволення якого господарський суд видає наказ. Відповідний позов може мати як майновий, так і немайновий характер у залежності від змісту умов мирової угоди.

Недоліки чи неточності затвердженої мирової угоди та самої ухвали про її затвердження призводять до зволікання виконання або неможливості виконання судового рішення.

НААУ

Проблеми незаконного закриття виконавчого провадження при фактичному невиконанні судового рішення

Найпоширенішими порушеннями, яких допускають органи виконавчої служби, є закінчення виконавчого провадження із зазначенням

- **про фактичне виконання судового рішення в той час, коли таке не відбулося, та**
- **направлення виконавчого документа за належністю до іншого відділу ДВС.**

НААУ

Проблеми арешту коштів на рахунках боржника та зняття арешту

Накладення арешту на все майно та на всі рахунки замість накладення арешту в межах суми боргу;
Накладення арешту на рахунки, які є рахунками зі спеціальним режимом використання.

Законом України «Про виконавче провадження» (ст.52) встановлено заборону на арешт лише таких рахунків, як рахунки зі спеціальним режимом використання, відкриті на виконання статей 19-1 та 26-1 Закону України «Про теплопостачання», статті 15-1 Закону України «Про електроенергетику», та на спеціальному рахунку експлуатуючої організації (оператора) відповідно до Закону України «Про впорядкування питань, пов'язаних із забезпеченням ядерної безпеки».

НААУ

Проблеми арешту коштів на рахунках боржника та зняття арешту

Пунктом 1.8 глави 1 Інструкції «Про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах», затвердженої постановою Правління Національного банку України від 12.11.2003 р. № 492, встановлюється, що рахунки зі спеціальними режимами їх використання, що відкриваються у випадках, передбачених законами України або актами Кабінету Міністрів України, належать до поточних рахунків. Вимоги відкривати рахунки із спеціальним режимом передбачені певними НПА.

Пунктом 7.1 ст. 7 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» банки мають право відкривати своїм клієнтам вкладні (депозитні), поточні та кореспондентські рахунки.

Інструкцією встановлюється право, а не обов'язок клієнта-юридичної особи для здійснення деяких видів виплат, зокрема і заробітної плати, відкрити поточні рахунки фізичним особам, уклавши з банком договір про відкриття поточних рахунків на користь фізичних осіб. У разі не укладення такого договору використовується звичайний поточний рахунок юридичної особи. Для здійснення ж виплат заробітної плати з будь-якого рахунку юридичної особи, фізичній особі банк відкриває спеціальний рахунок (п.п.6.7, 6.9).

НААУ

Проблеми арешту коштів на рахунках боржника та зняття арешту

Законодавством про соціальне страхування встановлено, що для зарахування страхових коштів на випадок непрацездатності та проведення виплат відкривається окремий поточний рахунок у банках; зараховані на такий рахунок кошти не можуть бути спрямовані на задоволення вимог кредиторів, на стягнення на підставі виконавчих документів відповідно до закону (ст. 34 Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці»).

Закон «Про виконавче провадження» обходить стороною питання того, як державному виконавцеві встановлювати рахунки, на які не можна накладати арешт.

Судова практика (постанови Вищого господарського суду України від 26.12.2013 по справі № 7/169, від 16.04.2014 по справі № 915/321-13 тощо) йде шляхом того, що грошові кошти, що знаходяться на спец рахунках по виплаті лікарняних та на рахунку, до якого прив'язано зарплатний проект, є коштами працівників підприємства-боржника, що належні до виплати їм, однак не виплачені, та знімає арешт з рахунків за наявності доказів використання цих рахунків виключно за спеціальним призначенням.

НААУ

Проблеми арешту коштів на рахунках боржника та зняття арешту

Згідно ч. 5 ст. 60 Закону України «Про виконавче провадження», що встановлює порядок зняття арешту з майна, у всіх інших випадках незавершеного виконавчого провадження арешт з майна чи коштів може бути знятий за рішенням суду.

Відповідно до ст. 59 Закону України «Про банки і банківську діяльність» арешт на майно або кошти банку, що знаходяться на його рахунках, арешт на кошти та інші цінності юридичних або фізичних осіб, що знаходяться в банку, здійснюється виключно за постановою державного виконавця чи рішенням суду про стягнення коштів або про накладення арешту в порядку, встановленому законом. Зняття арешту з майна та коштів здійснюється за постановою державного виконавця абоз а рішенням суду.

Згідно пункту 10.11 Інструкції «Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті», затвердженої постановою Правління Національного банку України від 21.01.2004 р. № 22, зняття арешту з коштів банк здійснює за постановою державного виконавця, прийнятою відповідно до законодавства, або за постановою слідчого, коли під час провадження досудового слідства в застосуванні цього заходу відпаде потреба, а також за рішенням суду, яке надійшло до банку <u>безпосередньо</u> від суду.

НААУ

Проблеми арешту коштів на рахунках боржника та зняття арешту

Суди знімають арешти майже завжди, однак кожен суд виносить своє соломонове рішення.
1. Задовольняють скаргу і визнають неправомірними дії державного виконавця про накладення арешту на відповідні спеціальні рахунки та рахунки зі спеціальним статусом використання, і самостійно знімають арешт, направляють ухвалу суду безпосередньо до банку.
2. Визнають протиправними дії по арешту коштів на таких рахунках, знімають арешт, однак не направляють ухвалу до банку. Тоді боржник самостійно звертається до банку та подає ухвалу суду, вже в банку доказуючи, що арешт може бути знятий і за рішенням суду працівникам банку, які до такого не звикли, або боржник звертається до державного виконавця за винесенням постанови про зняття арешту з коштів на рахунках і передає до банку вже і ухвалу, і постанову.
3. Суд не знімає арешт самостійно, а ухвалою зобов'язує виконавчу службу зняти арешт з відповідних рахунків. Виконавець має виконати не пізніше наступного дня з моменту надходження завіреної копії ухвали суду до органу ДВС (п. 4.2.12. Інструкції з організації примусового виконання рішень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 02.04.2012 № 512/5). Однак виконавець всіляко не виконує судове рішення про зняття арешту, а боржник після проб кількох звернень до виконавчої служби має знову звертатися до суду за винесенням нового рішення, яким визнавати бездіяльність протиправною та зміну способу виконання шляхом зняття арешту судом.
Стосовно визнання дій протиправними, можуть визнавати, що логічно і вірно, а можуть не визнавати протиправними, однак арешт з коштів на рахунках знімати.
Позиції Вищого господарського суду у справах № 7/169 від 26.12.1013, № 915/321/13г від 16.04.2014.

НААУ

Проблемні питання виконання рішень стосовно підприємств, що знаходяться в зоні АТО

•Нові рішення виносяться стосовно боржників у зоні АТО, однак слід відшукати безпосередньо свою виконавчу службу. Окрім того, останнім часом не відкривають виконавчі провадженні, оскільки «неможливо виконати першу стадію виконання – повідомлення боржника про відкриття виконавчого провадження та надання строку на добровільне виконання».

•Рішення набувають законної сили в порядку, передбаченому ГПК України. Отже виконавчі документи мають видаватися. Причин ненабрання сили рішенням через неможливість направити боржнику копію рішення не має.

•Немає об'єктивної можливості провести виконавчі дії.

•Актуальна проблема зависання грошових коштів на депозитних рахунках виконавчої служби, коли боржник розплатився, однак грошові кошти із будь-яких причин вчасно не були передані. З початком АТО немає можливості перевірити переведення грошових коштів стягувачеві.

•Матеріали справ фактично не передавались до господарських судів, що наразі здійснюють правосуддя по вказаним територіям. Виникають проблеми ознайомлення із матеріалами справи, проблеми підняти справу із архіву, отримання копії рішення, якого немає в реєстрі судових рішень, або дублікату наказу, якщо не має номеру справи.

Дякую за увагу!